

Сузана Михајловић Бабић

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

ТРЕНДОВИ РЕДИСТРИБУЦИЈЕ БЛАГОСТАЊА У ЕВРОПСКИМ ДРЖАВАМА БЛАГОСТАЊА

Сажетак

Начин редистрибуције социјалних бенефиција је кључан критеријум разликовања модела држава благостања у европској пракси. Системи социјалне сигурности широм Европе након економске кризе 2008. године реструктурирају социјална права. У складу са тим, главни циљеви рада су одређивање карактера и садржаја редистрибутивне политике у европским државама благостања након економске кризе, као и откривање праваца реформских политика у скоријем периоду. Анализом трошења на социјалне бенефиције према типу и функцији утврдиће се обрасци редистрибуције на европском нивоу и на нивоу европских социјалних модела. Налази упућују на закључак да долази до проширивања редистрибутивне функције држава, повећавања јавних трошења и реструктурирања права у правцу смањивања декомодификације. Упркос приближавањима у формулисању и спровођењу социјалних права, државе либералног, корпоративног и социјалдемократског модела и даље задржавају карактеристике социјалног модела коме припадају.

Кључне речи: европске државе благостања, социјалне бенефиције, социјални трошкови, реформе, економска криза

1. ИДЕАЛНО-ТИПСКИ МОДЕЛИ ДРЖАВА БЛАГОСТАЊА У ОБЕЗБЕЂИВАЊУ СОЦИЈАЛНЕ СИГУРНОСТИ У ЕВРОПИ

Последњих деценија присутна је дискусија о постојању јединственог европског социјалног модела који подразумева реди-стрибуцију ка постизању социјалног благостања у европским државама. Садржај овог модела чине права којима се умањују или отклањају социјални ризици у Европи, а управо „позивање на социјална права остаје један од главних тестова по којима се могу идентификовати државе благостања“.¹⁾ Упоредо са гарантовањем социјалних права, у одређивању концепта државе благостања важан је и начин остваривања ових права те су то оне „државне делатности које имају за циљ модификацију ефеката тржишних сила, како би се побољшао стандард грађана који нису у стању то сами да учине“.²⁾ Минимална држава благостања као нормативни концепт треба да обухвати интервенције у случају социјалних ризика, гарантовање минималног дохотка и социјалне услуге свим грађанима које једно друштво сматра неопходним.³⁾ Међутим, управо због различитог схватања у којој мери се друштвено благостање обезбеђује државним интервенцијама наспрам учешћа на тржишту, разноврсни системи социјалне сигурности су препознати у европској пракси.

Надовезујући се на радове Ричарда Титмуса који диференцира резидуални, индустријски модел остваривања резултата и институционално редистрибутивни модел,⁴⁾ засновано на емпиријским налазима Геста Еспинг Андерсен моделује савремене државе благостања. Еспинг Андерсен и Пол Спикер посматрају редистрибуцију благостања у системима социјалне сигурности као централно питање чиме је одређена количина и намена средстава за социјалне трансфере. У складу са тим, Еспинг Андерсен у књизи „Три света капитализма благостања“ диференцира либерални, корпоративни и социјално-демократски модел држава благостања.⁵⁾ Према овом аутору:

- 1) Пол Спикер, *Социјална политика: теорија и пракса*, Факултет политичких наука, Београд, 2014, стр. 153.
- 2) Neil Gilbert, Paul Terrell, *Dimensions of Social Welfare Policy*, Allyn and Bacon, Boston, 2002, стр. 41
- 3) Наталија Перишић, *Европски социјални модели*, магистарска теза, Факултет политичких наука, Београд, 2007, стр. 16-17.
- 4) Richard Titmuss, *Social policy: an introduction*, Allen and Unwin, London, 1974.
- 5) Еспинг Андерсен је класификовао моделе полазећи од два критеријума: декомодификације и стратификације, тј. колико су појединац и породица у погућности

- у либералном моделу држава охрабрује тржиште као начин постизања социјалне сигурности у друштву. Она то чини на два начина: промовисањем приватног социјалног осигурања и ниским накнадама за искључене са тржишта рада. Универзални трансфери су скромни и захтева се претходна провера прихода чиме се смањује обухватност становништва правима. Издвајања за ове накнаде и минималну социјалну државу се врше путем пореза који нису високи услед преоријентације становништва да уплаћују осигурање у приватне фондове. Представници овог модела у Европи су Велика Британија и Ирска.
- Корпоративном моделу припадају Француска, Немачка и Аустрија, а основ остваривања права у овом моделу чине претходно уплаћивани доприноси при чему су накнаде високе и сужене само на оне који су били запослени. С обзиром на то да се социјална сигурност везује за претходно запослење, остале накнаде су ниске. Приватни сектор осигурања није распрострањен услед традиције укореењности колективног социјалног осигурања.
- Социјалдемократски модел не познаје постојање више различитих шема као претходни, постоји универзална шема у коју су укључени сви без обзира на укљученост у тржиште. Шема је свеобухватна и финансирана из пореза, а високе накнаде захтевају високе порезе у овом систему. Циљ је да држава створи предуслове за укључивање у тржиште рада активним политикама тржишта рада. Представници овог модела су Шведска, Данска и Финска.

Основна хипотеза овог рада је да постоје социјални модели у Европи у оквиру којих је различит карактер социјалних трансфера. У циљу одговора на питање да ли су горенаведени социјални модели још увек актуелни у европској пракси и шта чини срж редистрибуције благостања у државама које припадају овим моделима, биће извршена анализа трошкова на социјалну заштиту у оквиру шема социјалне сигурности. Полази се од оквира Европског система интегрисане статистике у социјалној заштити, при чему се узимају у обзир социјалне бенефиције (у новцу и натури) у складу са осам диференцираних социјалних функција у европским социјалним режимима: бенефиције за болест/бригу о здрављу, бенефиције за инвалидност, старосне бенефиције, бенефиције за породичну пен-

да обезбеде социјално благостање ван ангажовања на тржишту рада, као и на који начин државе врше стратификацију права. (Gesta Esping Andersen, *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Princeton University Press, Princeton, 1990.)

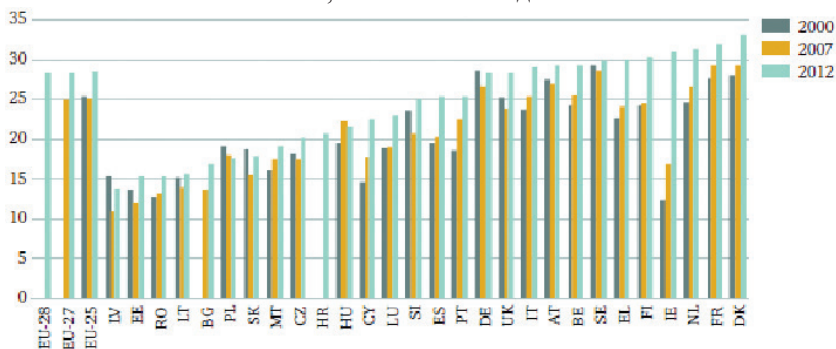
зију, бенефиције за породицу и децу, бенефиције за незапослене, бенефиције за становање и бенефиције за социјалну укљученост.⁶⁾

2. РЕДИСТРИБУЦИЈА БЛАГОСТАЊА У ЕВРОПСКОЈ ПРАКСИ

2.1. Обрасци редистрибутивне политике на европском нивоу

Уколико посматрамо издвајање за социјалне бенефиције у Европи, удео у БПД-у креће се у распону од 34,6% у Данској до 14% у Летонији, док је просечна вредност на нивоу целе Европске уније била 29,5% у 2012. години.⁷⁾ Државе са највећим степеном трошења за социјалне бенефиције су Данска, Француска и Холандија, док су са друге стране оне државе које су у скоријем периоду приступиле Европској унији (Летонија, Литванија, Естонија и Румунија). У скоро свим државама издвајања су порасла од економске кризе 2008. године у односу на неколико година пре кризе (слика 1). Највећи пораст у издвајањима у току ових година имале су Ирска (од 18% до 32,5% БДП-а), Грчка (од 24,8% до 31,2% БДП-а) и Финска (од 25,4% до 31,2% БДП-а).⁸⁾

Графикон 1. Издвајања за социјалне бенефиције (% учешћа у БДП-у)
2000, 2007. и 2012. године

Напомена: LV – Литванија, EE – Естонија, RO – Румунија, LT – Летонија, BG – Бугарска, PL – Пољска, SK – Словачка, MT – Малта, CZ – Чешка, HR – Хрватска, HU – Мађарска,

6) Више о класификацији социјалних бенефиција према функцији и типу погледати у: Eurostat, *ESSPROS Manual The European System of integrated Social Protection Statistics*, Publication Office of the European Union, Luxembourg, 2011.

7) Eurostat, *Key figures on Europe – 2015 edition*, Publication Office of the European Union, Luxembourg, 2015, стр. 42.

8) Исто.

CY – Кипар, LU – Луксембург, SI – Словенија, ES – Шпанија, PT – Португал, DE – Немачка, UK – Уједињено Краљевство, IT – Италија, AT – Аустрија, BE – Белгија, SE – Шведска, EL – Грчка, FI – Финска, IE – Ирска, NL – Холандија, FR – Француска, DK – Данска

Извор: Iain Begg *et.al.*, *The Welfare State in Europe – Visions for Reform*, Internet, <https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/publications/research/20150917WelfareStateEuropeNiblettBeggMushovelFinal.pdf>, 2015, стр. 9.

Структура издвајања је од средине деведесетих година остала непромењена. Политика социјалног укључивања је најскорије установљена у Европи и издвајања за ову функцију чине најмањи удео укупних издвајања за социјалне бенефиције. Највећи удео чине бенефиције за старо доба и функцију болест/здравствена нега (39,1% и 28,5% респективно), док бенефиције за породицу/децу (7,5%), инвалидност (7,1%), породичне пензије (5,4%) и незапосленост (5,2%) чине преостале функције за које се издваја више од 5% свих издвајања за социјалне бенефиције у 2012. години.⁹⁾ Функције становања и социјалне укључености чине занемарљив удео у издвајањима, уколико се посматра просек у Европи.

На нивоу Европе се процентуално издваја скоро трећина БДП-а за социјалне бенефиције, а у оквиру тога срж држава благостања чине обезбеђивање права на старосне и здравствене бенефиције. Други важан аспект јесу носиоци трошкова социјалних бенефиција. На европском нивоу држава је још увек главни носилац социјалних трошкова, при чему је њен удео у укупним издвајањима релативно стабилан протеклих година након економске кризе, са тенденцијом благог раста. Начелно, државе које припадају социјалдемократском и корпоративном моделу покривају више од трећине социјалних трошкова, при чему у Данској држава финансира 27,9% од 34,6 % БДП-а који се троше у тој земљи за социјалне трошкове.¹⁰⁾ Финансирање ових трошкова од стране послодаваца на европском нивоу чини 10,4% БДП-а, док доприноси осигураних особа 5,9% од укупних 29,5% европског БДП-а у 2012. години.¹¹⁾

2.2. Садржај редистрибутивне политике на нивоу европских социјалних модела

2.2.1. Либерални европски социјални модел

Почетком економске кризе 2008. године, Велика Британија и Ирска се суочавају са наглим порастом незапослености. Ниске по-

9) Исто, стр. 41.

10) Eurostat, *Social protection receipts by type*, Internet, <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tps00108>, 28/06/2016.

11) Исто.

реске стопе у овим државама узрокују мањак средстава за постојеће програме унутар система социјалне сигурности, као и проблем финансирања пензијског система. Упркос томе што се значајна издвајања из БДП-а не везују за припаднике овог модела, Велика Британија и Ирска су биле на зачељу по трошењу на социјалну сигурност у 2012. години. Ове државе су трошиле 28,5% и 32,5% из БДП-а за социјалну сигурност у 2012. години,¹²⁾ уз нагли пораст у 2009. години са горепоменутиим дуплирањем социјалног трошења у Ирској у односу на 2002. годину.

Анализирајући структуру издвајања за социјалне бенефиције према функцијама забележен је благи пораст издвајања за старосне бенефиције и бенефиције за болест/здравствену негу. Према карактеристикама трошења, бенефиције које захтевају претходну проверу прихода су процентуално највеће у ове две државе, упркос томе што су претежно универзалне. Бенефиције за породицу и децу у Великој Британији и Ирској бележе пораст у првих пар година након економске кризе, да би у 2013. години опадале и у Ирској се вратиле на ниво из 2006. године. Изразито доминирају бенефиције у новцу и оне се континуирано повећавају у овим државама у оквиру политике према породици. Истоветно трендови су присутни и у политици према незапосленима, с тим да је Ирска вишеструко увећала своја издвајања након кризе док је Велика Британија одржала исти ниво од почетка 2000. године. У Ирској су бенефиције за становање у великој мери у новцу, док је Велика Британија забележила повећање удела социјалних услуга, упркос смањивању издвајања за ову функцију од 2010. године. Обе државе су смањиле издвајања и за социјално укључивање након привременог скока у 2009. и 2010. години, уз задржавање усмерености ка бенефицијама у новцу уз претходну проверу прихода, са тим да је ова усмереност нешто блажа у Великој Британији.

Основна три правца реформи у протеклим годинама у ове две државе могу се поделити на: сужавање права на социјалне бенефиције и услуге, преоријентација на развијање услуга које су у функцији унапређења запослености, као и преношење одговорности приватним пружаоцима услуга у оквиру пензијске и здравствене политике. Ентони МекКешин (*Anthony McCashin*) сматра да је дошло до промена у политици према деци и породици и политици према незапосленима у оквиру којих су се бенефиције у новцу значајно смањиле, као и обухват популације овим бенефицијама услед измењених критеријума за остваривање права. Овај аутор наводи да су се „номинални износи универзалних дечијих бенефиција

12) Eurostat, *Key figures on Europe – 2015 edition*, нав. дело, стр. 41.

смањили за 20% у односу на 2008.; (...) бенефиције за незапослене и самохране родитеље су ограничене на лимит по годинама где де-те мора имати седам година или мање; осигурање за незапослене је редуковано у средствима због повећаних захтева за доприносима и трајање бенефиција се преполовило на шест месеци¹³⁾. Лавинија Митон (*Lavinia Mitton*) долази до сличних налаза у Великој Британији након 2010. године у вези са политиком бенефиција за незапослене при чему је смањивање трошења укључивало „промену индексације која је редуковала реалну вредност бенефиција за незапослене“¹⁴⁾. Раније универзална шема дечијих бенефиција ограничена је од 2013. године на децу родитеља који не зарађују више од прописаног максимума. Међутим, у оквиру политике према породици и деци и под окриљем Националне стратегије бриге о деци обезбеђују се субвенције за бригу о деци пре и након школе које су усмерене ка бољем усклађивању радних и породичних обавеза.¹⁵⁾ Са друге стране, и у Ирској се актуелизује политика преоријентације од пасивних ка активним мерама у неколико области. У току 2008. године се универзалне бенефиције у новцу за породице са децом замењују јавним пружањем услуга бриге о деци до три године тридесет сати недељно, у току 2011. године бенефиције за незапослене се интегришу са услугама активације на тржишту рада, почевши од 2012. развија се модел поштрвања права на бенефиције самохраним родитељима и повезивање ових бенефиција са спремношћу примаоца да учествује у обуци и активној потражи за послом.¹⁶⁾ Трећи правац реформе представљају документи донети 2012. године у Великој Британији (*Health and Social Care Act 2012*) и 2011. у Ирској (*Programme for Government*) који охрабрују приватни сектор у пружању здравствених услуга. С обзиром на велике социјалне трошкове за обезбеђивање нарастајуће пензионерске популације, додатно се промовишу приватни пензиони фондови у овим државама.

Овако конципиран систем социјалне сигурности се финансира претежно из државних издвајања која чине око половине свих издвајања за социјалне бенефиције. Доприноси послодаваца су у овим државама нижи у односу на просек у Европи и чине 5,8% од 32,5% укупних социјалних издатака у Ирској и 8,2% од укуп-

13) Anthony McCashin, „Ireland: From Boom to Bust“, *Challenges to European Welfare Systems* (eds. Klaus Schubert, Paloma de Villota, Johanna Kuhlmann), Springer International Publishing, Cham, 2016, стр. 334-355.

14) Lavinia Mitton, „The Financial Crisis as Game Changer for the UK Welfare State“, *Challenges to European Welfare Systems* (eds. Klaus Schubert, Paloma de Villota, Johanna Kuhlmann), Springer International Publishing, Cham, 2016, стр. 759.

15) Исто, стр. 759.

16) Anthony McCashin, „Ireland: From Boom to Bust“, нав. дело, стр. 361-362.

них 28,8% БДП-а у Великој Британији, док доприноси осигураника износе 1,8% и 3,7 % из БПД-а ових држава што је поново испод европског просека (5,9%) у 2012. години.¹⁷⁾

2.2.2. Корпоративни европски социјални модел

У државама које припадају корпоративном социјалном моделу (Немачка, Француска и Аустрија) забележене су блаже последице економске кризе у односу на претходни модел. Сматра се да су ове државе и пре кризе спровеле реформу система социјалне сигурности не би ли се константно одржавао висок ниво запослености. Међутим, изазови су се појавили у виду атипичних облика запослења и финансијске одрживости исплаћивања раније уплаћених права по основу запослења, што чини срж корпоративног модела у Европи. Издвајања за социјалну сигурност у БДП-у су порасла после кризе и достигла су највиши ниво у 2010. години у Немачкој и Аустрији да би сада био забележен опадајући тренд, док су у Француској континуирано расла. Немачка је издвајала 29,5%, Француска 34,2% и Аустрија 30,2% БДП-а за социјалну сигурност 2012. године.¹⁸⁾

За разлику од држава претходног модела, Немачка и Француска за функцију породица/деца од економске кризе увећава издвајања која достижу највиши ниво до сада у 2013. години. Бенефиције у новцу су изразито предоминантне у Аустрији за ову функцију, док у претходне две поменуте државе оне чине претежни тип социјалних бенефиција. Издвајања за незапослене благо су порасла у прве две године након кризе задржавајући усмереност ка новчаним издвајањима насупрот услугама. Немачка и Француска имају сличан ниво издвајања за становање која су изнад европског просека, док Француска и Аустрија бележе изразито виша издвајања од Немачке за социјално укључивање.

Промене у корпоративном социјалном моделу присутне су у два аспекта: промене у остваривању права која су организована према принципу социјалног осигурања и промене у правима из области недоприносних шема. Први правац реформи се односио на обезбеђивање основна три осигурања (пензијско, здравствено, за случај незапослености) у околностима демографских промена и економске кризе. У Аустрији су од 2012. године пооштрени критеријуми за остваривање права на инвалидску пензију за потенцијалне кориснике испод 50 година само уколико имају трајни инвалидитет, док се од 2014. године превремени одлазак у пензију

17) Eurostat, *Social protection receipts by type*, нав. дело.

18) Eurostat, *Key figures on Europe – 2015 edition*, нав. дело, стр. 41.

омогућава само онима који се баве „тешким“ радом.¹⁹⁾ У Немачкој је 2012. године ступила на снагу одлука о постепеном повећавању година за одлазак на пензију са 65 на 67, док је претходно 2009. донета клаузула о стабилности пензија упркос евентуалном смањењу плата (*Schutzklausel*).²⁰⁾ Сличан правац реформи је и у Француској где се од 2010. године подижу минималне године за одлазак у пензију, повећавају године уплаћивања доприноса ради стицања пуне пензије, као и започињање процеса уједначавања доприноса и услова уопште за остваривање права из приватних пензионих и посебних шема обавезног пензијског осигурања. У оквиру породичне политике Аустрија од 2010. године прописује обавезно похађање вртића минимум једну годину, дечији додаток је повећан, а упоредо је смањен горњи праг година на 24 година за добијање дечијег додатка за децу која су у обавезном образовању.²¹⁾ С обзиром на то да су средства која се издвајају за ове недоприносне шеме значајна али слабо ефикасна, захтев је био преоријентисати породичну политику са бенефиција на услуге или бар смањити трајање бенефиција чиме би се повећао удео жена на тржишту рада. Немачка због тога од 2013. године уводи право на место у установама за негу деце за свако дете преко једне године, док они родитељи који не користе ову услугу могу добити новчану бенефицију од 150 евра месечно. Претходно право родитељског додатка које се исплаћивало фиксно две године сада је замењено бенефицијом која чини 67% претходне плате и исплаћује се дванаест месеци уз додатна два месеца која може користити други родитељ. Минимални износ од 300 евра месечно је покривен уколико је родитељ незапослен.²²⁾ У протеклим годинама забележен је значајан напредак у развијању права која се финансирају из пореза и не зависе од претходног запослења. Иако релативно касно, Аустрија 2010. године уводи нову шему минималног дохотка у оквиру које је најзначајнија промена обезбеђивање здравственог осигурања корисницима новчане помоћи. Поред овога, присутна је активација корисника новчане

19) August Osterle, Karin Heitzmann, „Reforming the Austrian Welfare System: Facing Demographic and Economic Challenges in a Federal Welfare State“, *Challenges to European Welfare Systems* (eds. Klaus Schubert, Paloma de Villota, Johanna Kuhlmann), Springer International Publishing, Cham, 2016, стр. 24.

20) Sonja Blum, Johanna Kuhlmann, „Crisis? What Crisis? Restructuring the German Welfare System in Times of Unexpected Prosperity“, *Challenges to European Welfare Systems* (eds. Klaus Schubert, Paloma de Villota, Johanna Kuhlmann), Springer International Publishing, Cham, 2016, стр. 147.

21) August Osterle, Karin Heitzmann, „Reforming the Austrian Welfare System: Facing Demographic and Economic Challenges in a Federal Welfare State“, нав. дело, стр. 29.

22) Sonja Blum, Johanna Kuhlmann, „Crisis? What Crisis? Restructuring the German Welfare System in Times of Unexpected Prosperity“, нав. дело, стр. 151-152.

социјалне помоћи, док је ову реформу Немачка спровела раније у оквиру *Hartz* реформи. Упркос одржању високог нивоа запослености захваљујући флексибилним тржиштима рада која нуде послове са делимичним радним временом и друге атипичне облике запошљавања, овакво учешће на тржишту рада се највише везује за жене. Активна политика тржишта рада развила се нарочито у Аустрији у којој су трошкови на ову политику готово утроштрочени, чинили су 12% у укупних трошкова за тржиште рада 2002. године, док су 2012. године чинили удео од 34%.²³⁾

Финансирање система социјалне сигурности у овим државама се обезбеђује готово подједнако из државних и доприноса послодаваца. Доприноси послодаваца чине за нијансу већи удео у БДП-у и износе 10,6% у Немачкој, 13,8% у Француској и 10,6% у Аустрији, док државна издвајања износе 10,5%, 11,5% и 10,6% респективно у овим државама у 2012. години. Доприноси осигурањих особа учествују са 9,3% у Немачкој, 6,7% у Француској и 7,6% у Аустрији у посматраној години.²⁴⁾

2.2.3. Социјално-демократски европски социјални модел

Издавања за социјалну сигурност у 2012. години у овим државама чине преко 30% БДП-а и изнад су европског просека. Данска је издвојила 34,6%, Финска 31,2% и Шведска 30,5% БДП-а за систем социјалне сигурности у 2012. години.²⁵⁾ Издавања су континуирано расла у Данској и Финској у односу на 2000. и 2005. годину, док су у Шведској била релативно стабилна. Ове државе троше скоро две трећине на старосне и здравствене бенефиције. Бенефиције за старост се крећу од 43,4% у Данској до 38,4% у Финској, која компаративно гледано са друге две државе има нижа издвајања и за бенефиције по основу инвалидности у 2013. години, иако су виша од европског просека. Значајно је улагање у политике подршке породици и деци, док у односу на 2000. годину константно опадају улагања у политику према незапосленима у све три државе. Континуирано се развијају услуге насупрот исплатама бенефиција у новцу и оне чине преобладајући тип социјалних трошкова у оквиру политика према породици и политици становања. У свим поменутих државама политика становања подразумева искључиво пружање услуга корисницима, док се у Данској готово

23) August Osterle, Karin Heitzmann, „Reforming the Austrian Welfare System: Facing Demographic and Economic Challenges in a Federal Welfare State“, нав. дело, стр. 22.

24) Eurostat, *Social protection receipts by type*, нав. дело.

25) Eurostat, *Key figures on Europe – 2015 edition*, нав. дело, стр. 41.

у свим случајевима пружају услуге корисницима породичне пензије што није случај у Финској и Шведској које преферирају исплату бенефиција у новцу за ове сврхе.²⁶⁾

Упркос високим стопама активности на тржишту рада у односу на друге државе у Европи, припаднице овог модела имају изражен проблем незапослености младих. Смањивање средстава за незапосленост значило је прелаз од *welfare* ка *workfare* политици запошљавања која подразумева прихватање свих послова доступних на тржишту рада и смањење пасивизације прималаца социјалних бенефиција. Таргетиране политике према групи младих до 30 година у Данској од 2009. године су активне мере за особе између 15 и 17 година које нису нити запослене нити на школовању, као и давање образовних грантова уместо социјалне помоћи за кориснике млађе од 30 година.²⁷⁾ Шведска заговара сличан приступ, уз додатну активацију мигрантске популације у чијем је циљу отпочео програм у сарадњи општина и јавних служби за запошљавање.²⁸⁾ Заокрет је забележен и код увођења провере прихода за остваривање права на бенефиције и услуге насупрот досадашњој пракси универзалних бенефиција и услуга. Од 2014. године у Данској се породичне бенефиције додељују само породицама које остварују мање од одређеног прихода.

Поменути системи социјалне сигурности се финансирају претежно из државних доприноса, при чему државна издвајања у Данској чине доминантни извор финансирања, незабележен у европској пракси. Државна издвајања као проценат БДП-а чине 27,9% у Данској, 15,1% у Финској и 16% у Шведској у 2012. години. Доприноси послодаваца у овој години су чинили 4,1% (Данска), 11,2% (Финска) и 11,5% (Шведска), док су издвајања осигураника била у распону од 3% у Данској до 4% БДП-а у Финској.²⁹⁾ Издвајања осигураника су се у односу на 2000. годину упола смањила у Данској, док су у остале две државе остала на стабилном нивоу, док је благи пад у финансирањима од стране послодаваца у Финској и Шведској компензован порастом удела финансирања од стране јавних власти.

26) NOSOSCO, *Social Protection in the Nordic Countries 2013/2014 – Scope, Expenditures and Financing*, Nordic Social-Statistical Committee, Copenhagen, 2015.

27) Bent Greve, „Denmark: Still a Nordic Welfare State after the Changes of Recent Years?“, *Challenges to European Welfare Systems* (eds. Klaus Schubert, Paloma de Villota, Johanna Kuhlmann), Springer International Publishing, Cham, 2016, стр. 164.

28) Sven E.O. Hort et al., „Still Awaiting the Storm? The Swedish Welfare State After the Latest Crisis“, *Challenges to European Welfare Systems* (eds. Klaus Schubert, Paloma de Villota, Johanna Kuhlmann), Springer International Publishing, Cham, 2016, стр. 682.

29) Eurostat, *Social protection receipts by type*, нав. дело.

3. РЕФОРМСКИ ПРАВЦИ И РЕДЕФИНИСАЊЕ ЕВРОПСКИХ СОЦИЈАЛНИХ МОДЕЛА НАКОН ЕКОНОМСКЕ КРИЗЕ

Реформе система социјалне сигурности у Европи након светске економске кризе 2008. године биле су мотивисане финансијском одрживошћу система и одговором на нове социјалне ризике. Услед повећаних изазова у првим годинама кризе, нарочито исплаћивања установљених социјалних права у случају останка без посла и сиромаштва, као и пораста трошкова за исплату остварених права из пензијског и здравственог осигурања, било је неопходно подићи ниво издвајања за социјалну сигурност у европским државама.

С обзиром на то да су повећана издвајања утицала на економске перформансе ових држава, првобитни реформски правац је подразумевао укључивање што већег броја људи у тржиште рада чиме би се подигла економска активност становништва, смањиле исплате накнада по основу сиромаштва и незапослености и тиме омогућило несметано финансирање система социјалног осигурања од стране запослених лица. Државе се одлучују да у већој или мањој мери помогну појединцима да обезбеде сопствену egzистенцију на тржишту рада. Пракса ове реформе је варијирала у зависности од социјалног модела. Либералне државе су најпре смањиле средства и трајање за бенефиције по основу незапослености и ојачале систем провере прихода за остваривање права, а потом су развиле симболичне услуге у циљу активације незапослених. Ова активација је подразумевала развијање активних мера на тржишту рада и почетак ангажовања државе у преузимању бриге о деци ради укључивања што већег броја родитеља у тржиште рада. Државе корпоративног модела, које су познате по моделу „мушког храниоца породице“, настоје да активирају жене на тржиште рада смањивањем породичних бенефиција у новцу и повећањем услуга за бригу о деци у заједници. Отклон од ниског степена дефамилијаризације и увођење универзалних недоприносних шема је савим нови приступ у овим државама. Социјалдемократски модел је такође био усмерен на активацију вулнерабилних група као што су млади и мигранти, али и на нетипично давање предности различитим формама запошљавања пре него квалитету запошљавања.

Друго, с обзиром на то да све ове државе издвајају више од половине социјалних трошкова на бенефиције за старост и за здравствену политику, управо у овим секторима долази до пове-

ћања приватизације након економске кризе. Приватизација ових услуга у либералном моделу је ојачана протеклих година, док је корпоративни модел тежио ка изједначавању услова за остваривање права из посебних обавезних јавних и приватних шема пензијског осигурања чиме би јавни систем био растерећен. Социјалдемократске државе поред овог разлога заговарају приватизацију и због унапређења квалитета услуга, посебно у здравственом сектору.

Сматра се да долази до делимичног приближавања ових модела у редистрибуцији социјалних трошкова, који су расли током кризе и њихова структура није значајно промењена. Постојећа садржина трошења на систем социјалне сигурности открива разлике међу државама, упркос делимичном реструктурирању социјалних права последњих година. Издвајања за политике становања и социјалне укључености су конвергирала међу моделима, док је доминантно улагање у социјалне услуге присутно само у скандинавном моделу, а поред ових политика и у политикама према породици и незапосленима. С обзиром на то да држава финансира и обезбеђује ове услуге које су још увек претежно универзалне, комбинује се заштитна функција система социјалне сигурности са функцијом социјалног улагања. Препозната је важност обезбеђивања социјалне сигурности путем тржишта, док је кључна разлика међу европским социјалним моделима у улози државе у том процесу.

ЛИТЕРАТУРА

- Перишић Наталија, *Европски социјални модели*, магистарска теза, Факултет политичких наука, Београд, 2007.
- Спикер Пол, *Социјална политика: теорија и пракса*, Факултет политичких наука, Београд, 2014.
- Blum Sonja, Johanna Kuhlmann, „Crisis? What Crisis? Restructuring the German Welfare System in Times of Unexpected Prosperity“, *Challenges to European Welfare Systems* (eds. Klaus Schubert, Paloma de Villota, Johanna Kuhlmann), Springer International Publishing, Cham, 2016, стр. 133-158.
- Begg Iain *et.al.*, *The Welfare State in Europe – Visions for Reform*, Internet, <https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/publications/research/20150917WelfareStateEuropeNiblettBeggMushoveIFinal.pdf>, 06/05/2016.
- Esping Andersen Gesta, *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Princeton University Press, Princeton, 1990.
- Eurostat, *Key figures on Europe – 2015 edition*, Publication Office of the European Union, Luxembourg, 2015.

- Eurostat, *ESSPROS Manual The European System of integrated Social Protection Statistics*, Publication Office of the European Union, Luxembourg, 2011.
- Eurostat, *Social protection receipts by type*, Internet, <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tps00108,28/06/2016>.
- Gilbert Neil, Paul Terrell, *Dimensions of Social Welfare Policy*, Allyn and Bacon, Boston, 2002.
- Greve Bent, „Denmark: Still a Nordic Welfare State after the Changes of Recent Years?“, *Challenges to European Welfare Systems* (eds. Klaus Schubert, Paloma de Villota, Johanna Kuhlmann), Springer International Publishing, Cham, 2016, стр. 159-176.
- Hort E.O. Sven *et.al.*, „Still Awaiting the Storm? The Swedish Welfare State After the Latest Crisis“, *Challenges to European Welfare Systems* (eds. Klaus Schubert, Paloma de Villota, Johanna Kuhlmann), Springer International Publishing, Cham, 2016, стр. 671-691.
- McCashin Anthony, „Ireland: From Boom to Bust“, *Challenges to European Welfare Systems* (eds. Klaus Schubert, Paloma de Villota, Johanna Kuhlmann), Springer International Publishing, Cham, 2016, стр. 351-369.
- Mitton Lavinia, „The Financial Crisis as Game Changer for the UK Welfare State“, *Challenges to European Welfare Systems* (eds. Klaus Schubert, Paloma de Villota, Johanna Kuhlmann), Springer International Publishing, Cham, 2016, стр. 743-765.
- NOSOSCO, *Social Protection in the Nordic Countries 2013/2014 – Scope, Expenditures and Financing*, Nordic Social-Statistical Committee, Copenhagen, 2015.
- Osterle August, Karin Heitzmann, „Reforming the Austrian Welfare System: Facing Demographic and Economic Challenges in a Federal Welfare State“, *Challenges to European Welfare Systems* (eds. Klaus Schubert, Paloma de Villota, Johanna Kuhlmann), Springer International Publishing, Cham, 2016, стр. 11-35.
- Titmuss Richard, *Social policy: an introduction*, Allen and Unwin, London, 1974.

Suzana Mihajlovic Babic

TRENDS OF WELFARE REDISTRIBUTION IN THE EUROPEAN WELFARE STATES

Resume

The role of government in ensuring social security to citizens has been changing over time by expanding the scope of rights and balancing between family and market as alternative social security actors. In spite of changes, there is a belief that the European states today make

a single European social model within which several divergent welfare state models exist. The global economic crisis in 2008 has differently influenced the reforms of the social security systems in Europe, but it has also brought certain approximation among liberal, corporative and social democratic European welfare states.

Research shows that the largest share of social benefits spending in GDP has been recorded in the countries which do belong to the social democratic model, as well as that allocations for social security have grown in European countries after economic crisis in 2008. The distribution of costs according to social functions is stable in all three social models, while the prioritization of social benefits varies depending on the expected role of the state and the redistributive effect in individual countries within the social models. The largest share of social costs make the benefits in case of old age as well as disease and healthcare, while comparatively speaking, the function of social inclusion and housing functions take up the smallest share of costs in European countries. However, while there is convergence in the levels of social spending, and a relatively similar structure of allocation for social functions, by type of social benefits the social democratic model stands out insisting on the development of services rather than providing benefits in cash. This commitment of the social democratic model is most represented in family policies and policies of social inclusion. There is a growing convergence among social models with the function of unemployment, whereby countries invest more resources in the development of active employment policies. Financing of social benefits by employees and employers is most prominent in the corporate model where it is equated with state allocation, whereas in the liberal and social democratic model the majority of costs are covered by the state.

The liberal European social model remained consistent with the orientation towards the promotion of private social security and narrowing of the rights to universal benefits in the events of social risks. The countries of the corporate model are focused on the reform of pension system by tightening eligibility conditions and ensuring adequate living standards for those who have left the labor market, while members of the social democratic model carried out minor reforms that would forestall the consequences of demographic change. All countries have maintained the characteristics of the model to which they belong, but despite that, the two most significant trends can be recorded in their redistributive policies which have the purpose of sustaining the financing of social security systems. First, encouraging the private sector in the provision of pensions and health care services, and then the reform of family and labor market policies in order to include larger population

in the labor market, especially women. We can conclude that the demographic changes, economic crises and “new social risks” have made necessary the reform of the traditional social policy, as well as investing in new social functions across Europe.

Keywords: European welfare states, social benefits, social expenditure, reforms, economic crisis

* Овај рад је примљен 20. јула 2016. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 21. фебруара 2017. године.